

БОЖАНСКЕ ЕНЕРГИЈЕ – ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ ДУАЛИЗМА

Здрав разум савременог човека истражује путеве ка апсолутно аутономном човеку, који ће без Богочовека Христа покушати да постане руководилац и самодржац кроз држање судбине света у својим рукама. Такав човек, који сам себи приписује божанство по природи, да би остварио ту своју умну страст која се граничи са демонском чежњом, устаје против свога Извора живота. Појава таквог синкретичког дуализма јесте стари феномен који се провлачи током целе човекове историје и човековог односа према Богу, данас живо присутан и веома снажно изражен у културним, научним, уметничким и филозофским круговима. Тај сукоб, на онтолошком плану сагледава се у трептању и реверзибилитету онтолошког чвора између Бога и човека. То је омогућило најпогоднију климу за распињање човекове цивилизације два противположна принципа – патријархалног и матријархалног, чиме је стекла дихотомни карактер. Цивилизација матријархата носи обележје утопије и хаоса сталном тежњом ка ареализацији кроз ентропију и друге форме. На тај начин она се одржава у животу. Насупрот њој, цивилизација патријархата заснована је на принципима реда као антиутопијски феномен који стреми реализацији утопије споља, тежњом утопије за сопственим укидањем. Израити дихотомни амбијент савременог света постаје нам најповољнији у области ликовне уметности, где постоје два основна правца противположних карактера:

1/ дионисизам, као носилац елемената утопијске цивилизације матријархата у уметности и

2/ аполонизам, који је сав у симболима некаквог реда, чиме одређује антиутопијску суштину индоевропских вредности. Он је такође условљен неким унутарњим двојством реда и Светлости. Патријархални карактер аполонизма предпоставља нечијим ауторитет.

Циљ утописта двадесетог века је да својим рушилачким нагоном устремљују постојеће својих енергија ка хаосу рушећи устројство Патријархалног етоса. Насупрот циљевима утописта, све позитивне снаге света антиутопије брижљиво чувају своју целовитост која се појављује кроз Ред као метаисторијски и трансцендентни принцип.

Наметнувши се свету као ауторитет, само звани „месија“ човечанства, бунтовни човек разапине ерос људског историјског бића и оставља утисак уображеног и гордог идола, који жели да собом замени Бога, чиме истовремено добија црте ружног, трагичног и немоћног „бога“. Таква врста идолатрије својствена је духовном узрасту једног ускогрудог доктринара, који тражи виши Узрок живота у антитези реда и хаоса. Антитеза као рхјша цафза живота, у свету антиутопије схвата се као „најмања вероватноћа“ која треба да се одбрани од општих процеса ка „највећој вероватноћи“ – хаосу. То

је заправо реакција здравога у човековом бићу, против тенденције огреховљења личности. Међутим, човеково биће створено као добро са потенцијалном могућношћу да згреши, парадоксално се представља као зло биће по природи. Алтернативе „најмање и највеће вероватноће” имају своју онтогенезу у космогонијама утопијске и антиутопијске цивилизације. Али баш те две алтернативе су непремостиве препреке за човека матријархалне цивилизације. За њега је хаос идеално исходиште или стање света. Одатле утописти изводе закључак о хаосу као јединству и сврховитости која предходи свакој категорији, јер слично Платонозом учењу о идејама, категорија или форма детерминисана својом дефиницијом или партикуларизацијом третира се као инфериорна, а копија хаоса као једини оригинал. Тиме се може објаснити тежња за ослобођењем од свих категорија којима је човек детерминисан, с циљем да се човек врати свом извору – хаосу. Схватање *јединства* као хаоса говори о изгубљеној анамнези на Христа као фокусној Тачки у којој се прожимају и сједињују природно са надприродним, уласком Бога Логоса у историју као историјске Личности, процесом очовечења. Човек утопијске цивилизације гради илузорно јединство пројекцијом јдеја о првобитном јединству свега као синтезе утопијског, с једне стране, и вегетабилног, анималног и човечанског, са друге стране, која је резултат сентименталног чувства узајамне солидарности. Резимеом да је у патријархалним космогонијама хаос првобитно, боље рећи, прекосмогониско из кога Неко /ко је тај Неко? ваљда неки Демијург?/ ствара позитивним преображајем хаоса који је предвечно са-постојећим том Неком. Једним манихејским рецептом гутања Таме хаоса светлошћу остварује се Ред кроз Светлост. Ово гностичко учење о хаосу може да се упореди са хетеродоксним учењем Руске философије свејединства о божанској Софији као „четвртој божанској ипостаси”. Ако се упореде, у њима се наслућује нека нејасна и маглопита сличност. У патријархалним космогонијама хаос је примордијално стање света. Дакле, хаос путем еволуцијских процеса мења своје примордијално стање ентропојући и некакав Ред, који се манифестује кроз садање стање света. То значи да је хаос потенцијална енергија којом и из које се космос ствара. Но тај процес преображајне еволуције хаотичног стања енергије темељи се на дуалистичким основама принципа Светлости и Таме. Наиме, светлост ништећи таму хаоса, остварује Ред, док космогонијско учење руске философије свејединства о божанској Софији као другом степену божанске присутности и ипостасности, односно ипостас другог реда, делом створена, – тварна Софија, а делом савечна Богу – нетварна Софија, схвата Софију такође као прекосмогониско и прекосмичко стање света, односно као постојећу пре космоса. Она је та из чега је Бог створио космос, а самим тим и све тварно. Софија није божанство али учествује у живому Свете Тројице, а није ни материјална, него нешто између Творца и створенога, срж свејединства и чудесни координатор између духовног и материјалног, оно сједињујуће „треће” које настаје синтезом двају елемената. Међутим, овде је очигледан субординативни карактер божанске Софије. Реч је о томе да је она створена Богом, дакле Бог је иманентан њој, а из ње Бог ствара свет, дакле, она је свету иманентна. Бог је на врху те лествице вредности као монархија власти јер је Он узрок постојања остале две вредности. Софија, као медијална вредност, јесте аритметичка средина двеју екстремних вредности: Бога и света. Овај последњи заузима задње место на лествици вредности јер је субординиран двома вредностима, потпуно и безусловно условљен Богом директно, а Софијом индиректно, због чега је свет подложен двострукој иманенцији. Такво схватање божан-

ске Софије одаје *посебну личност* која саучествује равноправно у најинтимнијем животу Пресвете Тројице. Будући наглашена као посебна личност, она пркоси православном схватању Божанске Софије /Премудрости/ као заједничког својства Трију Божанских Ипостаси.

Иста та вибрација и реврзибилитет наглашавања онтолошког центра између Бога и човека осећа се и у будистичкој философској мисли, због чега разликујемо два типаиндијске мистике: теософски пантеизам Веданте са онтолошким центром у „Богу”, и антропософски атеизам Санкја-система са онтолошким центром у човеку. Примећује се настојање са обе стране да се идентификују божанско и човечанско биће, с том разликом што теософски пантеизам ту идентификацију спроводи стапањем човечанског бића у божанском бићу, које се нуди као онтолошки центар, а антропософски атеизам врши симплификацију божанског бића свдећи га на ниво човечанског бића, које проглашава за онтолошки центар. Заправо: човек је што и Бог, према теософском пантеизму, и Бог је што и човек, према антропософском атеизму.

Но вратимо се схватању хаоса као прекосмогонијског стања света које се позитивно изображава принципом светлости кроз који наступа реализација хармоније ништењем таме хаоса. Јасно је да је реч о гностичко-манихејском учењу о Тами и Светлости постављено на супстанцијалистичкој основи, јер се има утисак да се тај преображај хаотичне масе која је у суштини интегрално јединство мноштва партикула, заведено тиранијом Таме, кроз преображај настаје репртикуларизација. Та репартикуларизација сублимисаног мноштва елемената оваплоћених у хаосу под утицајем принципа Таме изражена је кроз сукоб двеју антагонистичких енергија: Светлости и Таме, које су схваћене као два независна и потпуна божанска принципа. Свом својом тензијом расположивих енергетских потенцијала принцип Светлости се предпоставља супротној тензији енергетских потенцијала Таме, желећи да га уништи ентропијом у ништавило. Дакле у једном асинергичном процесу двеју сила, једна од њих /светлост/ тежи ка успостављању реда. У том случају ствара се утисак да је тај моћни процес прождирања таме светлошћу са циљем да једна од њих, будући надмоћнија /светлост/ подчини себи другу /таму/ чинећи је подложном себи и не скривајући велом тајанства свој коначни циљ – враћање свих монада таме ништавилу. Монада светлости укида њену егзистенцију тиме што једноставно гута монаду таме као што је монада таме код манихејаца ширила своју доминацију гутајући монаду светлости чиме је успостављала „ред” у безобличности хаоса. И ово као пуки *repetuum mobile*-овски акт, јер је ван сваког осећаја реалног присуства Бога који је стално оприсутњен у свему бригом о космосу, која се актуализира слањем Божанских енергија у свет. Тим надприродним, надкосмичким и метафизичким дејством органски је прожета материја, историјски реално присутна у свету. Она се тим преображајним дејством Бога оживотворава и осмишљава. Према томе, Божанске благодатне енергије нису апстрактне, непојмиве и неконкретне, доступне само философској спекулацији и трансцеденталној медитацији као једна од многобројних парапсихолошких форми, најчешће демонског сазерцања, а данас масовно нуђене човеку савремене цивилизације кроз многобројна хетеродоксна учења, оквалификованих као покушај рехабилитације старих заблуда већ напротив, можемо те Божанске енергије доживети као конкретно оприсутњени узрок и стални покретач свих промена у космичком простору. Сасвим је очигледно да без Божанског благотворног дејства, израженог и појављеног путем благодатних енергија вечнодејствујућих у

свету, немогућа је самодејственост, јер не постоји акциденција као што не постоји ни фатум. У божанском домостроју могућа је акцидентна коинциденција али само са нашег земаљског и при том секуларизованог, погледа на свет, док се са трансцедентног аспекта то је искључено. То опажање недостатка Апсолутнога резултат је нашег садањег стања духа које нас изводи пред суштину тајне космичког догађаја а која се опет реално може докучити очима метафизичког бића, које је за нас потпуна тајна. Ипак ради се о тајни која није од нас физички сакривена него ми својом ограниченошћу не допиремо до ње онакви какви јесмо, али преображењем наше природе благодаћу Божијом постајемо литургијско биће, што је и једини услов за наше спасење. Хранећи се Телом и Крвљу Бога живог, постајемо чланови његови и усавршавамо се прелазећи оквире наше природне простоте каквима смо на почетку створени из небића и ломимо контуре простог бића, узрастањем благодаћу Христовом по мери раста висине Христове. На тај начин скидамо личину /маску/ прелашћеног—подчовека. Дакле постајући богови од Бога, по благодати, пошто смо предходно очишћени од грехова достигавши бестрастије, прилазимо на праг нестворених божанских тајни. Оне нам се откривају мистагошки у Цркви својим двоструким аспектом: Христолошким и Пневматолошким. Тајне Бога, Цркве, човека, космоса, као и тајна целокупне божанске икономије осазнајемо дубоким мистичким и сазарцатељним опитом благодатног аскетског подвига. На тај начин, наше биће се оваплоћује бићем Цркве тј. бићем Христовим. Дакле, суштину живота космичких догађаја не чини вечни дуализам Светлости и Теме на нивоу божанских принципа, где је Ред оваплоћена истина, насупрот хаосу који се најчешће означава термином „лажи“.

Међутим говорити о цивилизацији заснованој на антитезама двају дихотомних и при том противположних принципа: утопија матријархалне цивилизације, и анти-утопија патријархалне цивилизације, а не нагласити карактер борбе њихових међусобних односа којим се хоће да се одрже разлике између истине и лажи, као и добра и зла на етичком плану је немогуће. Међутим, процес борбе за самоодржање је различито схваћен у разним философско-религијским системима. До сада смо се упознали са схватањем борбе неких од њих. Међутим, вредно би било размотрити схватање борбе „делотворног“ песимизма хероја антиутопија где важи древна заповест Кшатрија: „Равнодушан пред задовољством и болом, победом и поразом, добитком и губитком, устај дакле, у борбу тако нећеш прекршити закон“, /В haḡavad Gita II 38/. Назире се једно стремљење за проналажење смисла живота у бесмисленој борби јер се она узима за критеријум човековог бића. Такође ту провејава дух песимистичко-нихилистичког схватања живота у коме је радикално утемељена основна поента живота, односно живота за смрт. По Хајдегеру, начин људског битисања изван божанског Неког води човекову личност у трагичну самоћу, из чега следује утонулоост у бриге о смрти. Личност постаје стерилна тражењем смисла живота у искључиво физиолошкој егзистенцији свога бића. Дакле, биће које својом бесконачно слободном вољом само себе одређује за смрт, постаје „биће за смрт“, прелазећи своју меру у немогућности да постане критеријум самом себи, при чему настаје духовна прелест која таквог човека рефлектује свету као „немоћног бога“

Према томе тражење смисла у бесмисленој борби јесте сисифов посао, стерилан у потпуности. Очигледно да је живот ван Христа, живот за смрт. Дакле, не борба без исхода, што не значи да наш живот није борба. Сво наше биће испуњено је динамиком

животног немира и жеђи за сазнањем и духовним усавршавањем, с тим што та борба налази своје коначно исходиште и циљ, пристаниште и уковчење у Богу. Дакле, борба као преображајни чин у процесу васпитања и образовања личности, је мач са две оштрице: педагошко—дидактичком и демагошком. На послетку, то и није борба без исхода, зато што сваки почетак има свој коначни исход, који се огледа не у укидању своје егзистенције него у транспонирању у вечност преображајем. Према томе свако безисходиште приписано тварноме јесте парадоксално и апсурдно, равно Хајдегеровом „немоћном богу”. Да би компензовао своје немоћи искориштава и присваја разне божанске епитете за своју духовно-личноносиву целисходност, нишанећи ван домашаја својих могућности и при том увек мимо циља оваплоћеног, једино могућом алтернативом, човековог спасења-обожењем људског бића божанском благодаћу. У супротном залази у демоноферу духовне прелести и духовне проституције. Обманује се вршећи прељубочинство које повлачећи абортусе на духовном плану, ствара корениту конфузију духовног живота личности и при том често мењање припадности једној или другој религији, философији, идеологији, маркетингу... алијенацијом од истински једнобивствене философије живота — православног светотајинског живљења у литургији. Таквом философијом по Христу он устремљује своју потенцијалну моћ усавршавања личности у контексту контитуираног раста, у плироми литургијског синаксиса једине свете католичанске и апостолске Цркве Христове. Циљ тог усавршавања јесте успостављање првобитног стања човекове природе у Едемском врту, кроз обожење свога бића стицањем божанских благодатних енергија дарованих Духом Светим.

Човек је биће створено из небића као биће које је делимично детерминисано временом и простором, али са потенцијалним могућностима себенадрастања кроз активно чланство у евхаристијском синаксису. Постајући литургичко биће кроз евхаристијску чашу и остале свете Тајне, прима нове струје божанских енергија тј. благодатних дарова, и њима шири контуре свога природног простог бића и радује се висини божанских благодатних сфера, стичући вредности бића метафизичких димензија које му нуде непосредни сусрет са Богом. Ради се о доживљају који није дефинисан временским термином али такође који није искључен из праволинијског тока историјског Хроноса. То је процес метаисторијских и металогичких димензија и анакенотичког дејства на палог човека чији се коначни циљ остваривања плироме духовног живота назире негде у есхатону. Дакле, у есхатону света који ће настати Парусијом. Ради се о сотириолошком акту есхатолошких завршења. У том процесу примећује се једна парадоксална појава, наиме, метафизичко, метаисторијско и металогичко везује се са човековим бићем тако да се кроз њега и њиме чудесно прожима историјским, односно природним, физичким и логичким. Ово нам неће бити тешко за поимање ако знамо догматско учење православне Цркве о Богооткривењу оваплоћеним Богочовеком Христом Исусом. Личност Исуса Христа као Друга ипостас Пресвете Тројице, двојаке је природе: божанске и човечанске, Личност која представља јединство надприродног и природног, божанског и тварног, метафизичког и физичког... Личност двојаке воље — божанске и човечанске; двојаких енергија — божанских и човечанских; тако чудесно састављено и остварено јединство у једној Личности и истовремено несливених и неразделивих двеју природа Христових. Дакле, не априори акцидентно и чисто фиктивно-спекулативно везивање за историју, већ потпуно, смишљено, постериорно

и релано, мистириолошко, светотајинско – спекулативно, зависно од хроноса, складно са божанским промишљањем о свету и у свету. Тако би се пуко историјско, преображено у свејединству везало са Свештено-историјским. Постоје два типа везивања у свејединство, који нису конгенијални. Први тип је тотално десакрализован, рационализмом есенцијалистичког схватања јединства двеју вредности, па према томе то јединство је засновано искључиво на ноетичким принципима. Други тип јесте мистично-апофатички, надрационалан и обасјан својим персоналистичким схватањем јединства двеју вредности, од којих је једна есецијална /божанска/ а друга субординална /тварна/. То јединство остварује се на нивоу етичког и естетичког укуса, што је врхунски домен људских стваралачких способности.

Предуслов за јединство је искључивање сваке могућности сливања у нешто треће, нешто безлично, чиме би се изгубиле личноносне арактеристике. Међутим, уз обавезно синергично дејство долази до интеракције енергија двеју вредности, чиме се остварује то јединство између њих. Синергизам човека са Христом не тежи обезличењу личности јер се из синергизма развија „сродност” те две различите стварности и превазилази исконски дуализам. Разједињавање из афирмативних разлога у две различите категорије, од којих свака живи солипсистичким животом као резултат несинергичких процеса, дејствујући приликом стварања свејединства, остваривањем не у једној личности већ у оноликом броју индивидуа колико их је узело учешћа у том процесу. Реализација себичног, чисто човековог јединства у свакој појединој личности /индивидуализам/, или у свима личностима /колективизам/ ван заједнице свих личности у једном Телу Христовом, немогуће је.

Једино могући закључак који се логички изводи из претходно реченог био би, да се човек спасава у времену. Спасење које је веома уског условљено категоријом времена односно што је већа вертикална димензија Божанске трансценденције тим више се екстензивира хоризонтална димензија која је устовљена детерминантама простора и времена, а која омогућава дубље укоренивање теоцентричне вертикале у антропоцентричној хоризонтали. Таквим прожимањем настаје истинско и реално свејединство двеју димензија квалитативно дијаметрално различитих. Ту је заправо тајна Крста као тајна ваплоћења Бога Логоса ради несебичне Жртве. То је тајна у којој се Нестворени Бог жени са створењима. Обострана љубав укида дуализам проклете опречности. Међутим, тражећи смисао живота у бесмислу „живота ради живота” као рефлексије и аналогije вечите борбе без коначног исхода отима се од истинског циља кога сагледавамо у процесу усавршавања простог бића стицањем божанске благодати и усмерава своју личност ка тами, смртоносном и непрегледном амбису ужаса – генни.

Пред сваким створеним бићем стоје две алтернативе:

1/ вечни живот који се стиче при спајањем на добро, синергизмом, животом у Христу;

2/ непристајањем на добро, хрлењем у наручје сатани. Такав човек сурвава се у бездан и завршава своју суштственост претварањем у антибиће, у промашај.

Има индиција да се сумња у савремени тип пантеизма. То је свет утопије, хаоса и агонског хоризонта живота у коме живот не препознаје свој смисао. Али и у свету антиутопија влада вечна борба и његови хероји, у стању трајне мобилизације, равнодушни су пред питањем исхода, пораза или победе, као да само кроз неосмишљену

борбу могу постојати. У том борбеном занесењаштву човек утопија и антиутопија не примећује свој прелаз у једну нову форму религиозности, а то је *религија „новог”* без новог Адама, која има своје „мистичко-догматске” апетите да тера до у бескрај противљење Христу, као лепоти Богочовека. То је задњи, и можда најдубљи, пад човекове природе током све његове историје.

S u m m a r y

Stephan Sandjakovski

DIVINE ENERGIES – AN OVERCOMING OF THE DUALISM

The author discusses the hybris of the modern man alienated from God and His Church, and therefore, sinking into many-headed Utopia.

Only by becoming a liturgical, worshiping being, man reaches his goal: God, the Spender of the Uncreated Energy permeating the whole of creation. Only here the opposition between spirit and matter is harmoniously overcome.